

Vermogensrecht

TEKST & COMMENTAAR

De tekst van de Boeken 3, 5, 6, 7, titels 1, 1A, 1AA, 2, 2A, 2B, 2C, 2D, 7, 7A, 7B, 9, 14, 15 en 16 en Boek 10, titels 1, 9, 10, 11, 13 en 14 van het BW, verwante regelgeving en IPR, voorzien van commentaar

Onder redactie van:

H.B. Krans

hoogleraar burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht Universiteit Leiden

C.J.J.M. Stolker

emeritus hoogleraar burgerlijk recht Universiteit Leiden

W.L. Valk

advocaat-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden

M.H. Wissink

plaatsvervangend procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden
hoogleraar privaatrecht Rijksuniversiteit Groningen

Dertiende druk

Wolters Kluwer

Deventer 2025

VOORWOORD BIJ DE DERTIENDE DRUK

Het Burgerlijk Wetboek is er niet alleen voor de generalist, maar evengoed voor de specialist. Op verzoek van vele gebruikers van Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek verschijnen er daarom — naast die uitgave (waarvan dit jaar een zestiende druk verschijnt) — voor de specialisten op enkele specifieke terreinen binnen het BW ook thematische delen.

Het onderscheid tussen beide is helder. In het BW-deel vindt men het volledige (nieuwe) Burgerlijk Wetboek, voorzien van commentaar. De thematische delen bevatten het voor de specialist relevante gedeelte van het Burgerlijk Wetboek, op ruime schaal aangevuld met aanverwante wet- en regelgeving en waar nodig voorzien van commentaar. Behalve dit deel Vermogensrecht zijn verschenen de delen Personen- en familierecht (2024), Ondernemingsrecht (2024), Erfrecht Civiel en Fiscaal (2024), Huurrecht (2024), Pachtrecht (2023), Arbeidsrecht (2024), Bouwrecht (2024) en Verzekeringsrecht (2024). Al deze uitgaven zijn ook online beschikbaar via InView en de T&C WebApp en worden geregeld geactualiseerd.

Tekst & Commentaar Vermogensrecht bevat in de eerste plaats de Boeken 3, 5, 6 en 7, wat betreft Boek 7, met uitzondering van de titels met betrekking tot het arbeidsrecht, het huurrecht, het pachtrecht, de aanneming van werk en het verzekeringsrecht. Voor al deze regelingen geldt dat zij in een afzonderlijk thematisch deel verschijnen (zie hiervoor). Verder zijn ook de voor dit deel relevante titels (1, 9-11, 13 en 14) van Boek 10 met commentaar opgenomen.

Behalve wat betreft grotere en kleinere wijzigingen in de wettekst, is het commentaar uiteraard ook voor het overige weer bij de tijd gebracht. Op tal van plaatsen is nieuwe wetgeving opgenomen en van commentaar voorzien, is belangrijke nieuwe rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, het Hof van Justitie van de Europese Unie en de Hoge Raad verwerkt en zijn bestaande teksten verhelderd.

Voorts zijn in de bijlagen die aanverwante verdragen en wetten opgenomen, die voor de praktijk van het vermogensrecht van essentieel belang zijn. Waar nodig zijn zij van commentaar voorzien. Daarbij is, in aanvulling op Boek 10, ruim aandacht besteed aan belangrijke internationaalprivaatrechtelijke regelingen op het terrein van het vermogensrecht. In verband met het belang van het recht van de Europese Unie voor het privaatrecht zijn diverse EU-verordeningen in de uitgave opgenomen. Aan EU-richtlijnen wordt in de commentaren op de nationale bepalingen die in deze uitgave zijn opgenomen, aandacht besteed zo vaak als dit voor de toepassing van die bepalingen van betekenis is. De gebruiker vindt in de verkorte inhoudsopgave op pagina IX een opsomming van de voor het vermogensrecht relevante richtlijnen.

Deze druk gaat wat betreft de wetgeving, rechtspraak en literatuur uit van de stand van zaken per 1 maart 2025; een enkele ontwikkeling van daarna kon nog worden verwerkt.

Tekst & Commentaar Vermogensrecht is ook online beschikbaar via InView. Het commentaar wordt online elk halfjaar geactualiseerd en de wetgeving wordt dagelijks bijgewerkt.

Vragen en opmerkingen over deze uitgave kunt u richten aan:
TekstCommentaar@woltersklower.com.

Leiden/Den Haag, maart 2025

H.B. Krans
C.J.J.M. Stolker
W.L. Valk
M.H. Wissink

VERKORTE INHOUDSOPGAVE

(* met commentaar)

(** niet opgenomen in deze druk, maar wel opgenomen in de online uitgave van T&C Vermogensrecht (InView en T&C WebApp))

Burgerlijk Wetboek

Burgerlijk Wetboek Boek 3*	3
Burgerlijk Wetboek Boek 5*	361
Burgerlijk Wetboek Boek 6*	535
Burgerlijk Wetboek Boek 7 (relevante artikelen)*	1171
Burgerlijk Wetboek Boek 10 (relevante artikelen)*	1745

Bijlagen Burgerlijk Wetboek

Burgerlijk Wetboek Boek 7A	1859
Overgangswet nieuw Burgerlijk Wetboek (relevante artikelen)	1871
Verordening (EEG, Euratom) Nr. 1182/71 houdende vaststelling van de regels die van toepassing zijn op termijnen, data en aanvangs- en vervaltijden	1897
Verordening (EG) Nr. 1103/97 over enkele bepalingen betreffende de invoering van de euro	1901
Verordening (EG) Nr. 974/98 over de invoering van de euro	1905
Verordening (EG) Nr. 2866/98 omrekeningskoersen tussen de euro en de munteenheden van de lidstaten die de euro aannemen	1913
Verordening (EU) nr. 910/2014 betreffende elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG (eidas-verordening)*	1915
Kadasterwet*	1983
Wet commissies standaardregelingen	2095
Wet op het consumentenkrediet*	2099
Wegenverkeerswet 1994 (art. 185)*	2105
Wet handhaving consumentenbescherming	2109
Wet implementatie richtlijn nr. 2008/52/EG betreffende bepaalde aspecten van bemiddeling/mediation in burgerlijke en handelszaken	2131
Implementatiewet buitengerechtelijke geschillenbeslechting consumenten (relevante artikelen)	2133
Wet bescherming bedrijfsgeheimen*	2137
Besluit ex artikel 249 Boek 3 Burgerlijk Wetboek	2153
Besluit gevonden voorwerpen	2155
Besluit vergoeding voor buitengerechtelijke incassokosten	2157

Bijlagen IPR en eenvormig recht

Verdrag inzake de wet welke van toepassing is op verkeersongevallen op de weg (Haags Verkeersongevallenverdrag)*	2161
Verdrag inzake de wet welke van toepassing is op de aansprakelijkheid wegens producten (Haags produktenaansprakelijkheidsverdrag)	2185
Verdrag betreffende het toepasselijke recht op vertegenwoordiging (Haags vertegenwoordigingsverdrag)*	2191
Verdrag der Verenigde Naties inzake internationale koopovereenkomsten betreffende roerende zaken (Weens Koopverdrag)*	2213
Overeenkomst inzake de middelen om de onrechtmatige invoer, uitvoer en eigendoms-overdracht van culturele goederen te verbieden en te verhinderen (UNESCO-verdrag 1970)	2343

Verdrag inzake het recht dat toepasselijk is op trusts en inzake de erkenning van trusts (Haags Trustverdrag 1985)*	2351
Verordening (EG) nr. 864/2007 betreffende het recht dat van toepassing is op niet-contractuele verbintenissen (Rome II)*	2385
Verordening (EG) Nr. 593/2008 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (Rome I)*	2433

Europese richtlijnen

Richtlijn 85/374/EEG betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der Lid-Staten inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken**

Aanbeveling 86/198/EGKS inzake de invoering van een voorrecht voor schuldvorderingen uit hoofde van de heffingen op de productie van kolen en staal**

Richtlijn 86/653/EEG inzake de coördinatie van de wetgevingen van de Lid-Staten inzake zelfstandige handelsagenten**

Richtlijn 93/13/EEG betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten**

Richtlijn 2000/31/EG juridische aspecten van de diensten van de informatiemaatschappij (Richtlijn inzake elektronische handel)**

Richtlijn 2002/47/EG van het Europees Parlement en de Raad van 6 juni 2002 betreffende financiële zekerheidsvereenkomsten**

Richtlijn 2002/65/EG betreffende de verkoop op afstand van financiële diensten aan consumenten en tot wijziging van de Richtlijnen 90/619/EEG, 97/7/EG en 98/27/EG van de Raad**

Richtlijn 2005/29/EG betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt en tot wijziging van Richtlijn 84/450/EEG, Richtlijnen 97/7/EG, 98/27/EG en 2002/65/EG en van Verordening (EG) nr. 2006/2004 van het Europees Parlement en de Raad ('Richtlijn oneerlijke handelspraktijken')**

Richtlijn 2006/114/EG inzake misleidende reclame en vergelijkende reclame**

Richtlijn 2006/123/EG betreffende diensten op de interne markt (relevante artikelen)**

Richtlijn 2008/48/EG inzake kredietovereenkomsten voor consumenten en tot intrekking van Richtlijn 87/102/EEG van de Raad**

Richtlijn 2008/52/EG betreffende bepaalde aspecten van bemiddeling/mediation in burgerlijke en handelszaken**

Richtlijn 2008/122/EG betreffende de bescherming van de consumenten met betrekking tot bepaalde aspecten van overeenkomsten betreffende gebruik in deeltijd, vakantieproducten van lange duur, doorverkoop en uitwisseling**

Richtlijn 2011/7/EU betreffende bestrijding van betalingsachterstand bij handelstransacties**

Richtlijn 2011/83/EU betreffende consumentenrechten**

Richtlijn 2013/11/EU alternatieve beslechting consumentengeschillen en wijziging Verordening (EG) nr. 2006/2004 en Richtlijn 2009/22/EG (Richtlijn ADR consumenten)**

Richtlijn 2014/17/EU kredietovereenkomsten voor consumenten met betrekking tot voor bewoning bestemde onroerende goederen**

Richtlijn 2014/60/EU betreffende de teruggave van cultuurgoederen die op onrechtmatige wijze buiten het grondgebied van een lidstaat zijn gebracht**

Richtlijn 2014/104/EU betreffende bepaalde regels voor schadevorderingen volgens nationaal recht wegens inbreuken op de bepalingen van het mededingingsrecht van de lidstaten en van de Europese Unie**

Richtlijn (EU) 2015/2302 betreffende pakketreizen en gekoppelde reisarrangementen, houdende wijziging van Verordening (EG) nr. 2006/2004 en van Richtlijn 2011/83/EU, en tot intrekking van Richtlijn 90/314/EEG**

Richtlijn (EU) 2015/2366 betalingsdiensten in de interne markt**

Richtlijn (EU) 2016/943 betreffende de bescherming van niet-openbaar gemaakte know-how en bedrijfsinformatie (bedrijfsgeheimen) tegen het onrechtmatig verkrijgen, gebruiken en openbaar maken daarvan**

Richtlijn (EU) 2019/770 betreffende bepaalde aspecten van overeenkomsten voor de levering van digitale inhoud en digitale diensten**

Richtlijn (EU) 2019/771 betreffende bepaalde aspecten van overeenkomsten voor de verkoop van goederen, tot wijziging van Verordening (EU) 2017/2394 en Richtlijn 2009/22/EG, en tot intrekking van Richtlijn 1999/44/EG**

Richtlijn (EU) 2019/2161 van het Europees Parlement en de Raad van 27 november 2019 tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en Richtlijnen 98/6/EG, 2005/29/EG en 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad wat betreft betere handhaving en modernisering van de regels voor consumentenbescherming in de Unie**

Richtlijn (EU) 2020/1828 betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG**

Richtlijn (EU) 2023/2225 inzake kredietovereenkomsten voor consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2008/48/EG**

Richtlijn (EU) 2023/2673 tot wijziging van Richtlijn 2011/83/EU wat betreft op afstand gesloten overeenkomsten inzake financiële diensten, en tot intrekking van Richtlijn 2002/65/EG**

Richtlijn (EU) 2024/1799 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 betreffende gemeenschappelijke regels ter bevordering van de reparatie van goederen en tot wijziging van Verordening (EU) 2017/2394 en de Richtlijnen (EU) 2019/771 en (EU) 2020/1828**

Richtlijn (EU) 2024/2853 inzake aansprakelijkheid voor gebrekkige producten en tot intrekking van Richtlijn 85/374/EEG van de Raad**

Trefwoordenregister

2493

BURGERLIJK WETBOEK

Burgerlijk Wetboek Boek 3

Vermogensrecht in het algemeen

[Inleidende opmerkingen]

1. Inhoud van Boek 3. Boek 3, vermogensrecht in het algemeen, bevat tien titels; te weten: titel 1: algemene bepalingen; titel 2: rechtshandelingen; titel 3: volmacht; titel 4: verkrijging en verlies van goederen; titel 5: bezit en houderschap; titel 7: gemeenschap; titel 8: vruchtgebruik; titel 9: rechten van pand en hypotheek; titel 10: verhaalsrecht op goederen; titel 11: rechtsvorderingen. De invoering van een elfde titel over bewind (titel 6) is nooit tot stand gekomen. In Boek 3 treft men het algemene gedeelte van het vermogensrecht aan. Zulks houdt onder meer in dat in beginsel toepasselijkheid van de bepalingen van Boek 3 daarbuiten zoals op personen- en familierechtelijke verhoudingen niet bestaat. Op deze regel bestaan echter uitzonderingen zoals uit de art. 3:15, 3:59, 3:79 en 3:326 blijkt. Deze zogenaamde schakelbepalingen verklaren een aantal bepalingen van Boek 3 buiten het vermogensrecht van toepassing voor zover de aard van de desbetreffende rechtshandelingen of van de rechtsbetrekking zich daartegen niet verzet.

2. Onderscheiding binnen Boek 3. De algemene vermogensrechtelijke bepalingen van Boek 3 kunnen worden ingedeeld in twee categorieën. In de eerste plaats die algemene bepalingen die voor het gehele vermogensrecht, zowel goederen als verbintenissenrecht, van belang zijn. Deze bepalingen treft men aan in titel 1, afdeling 1 (begripsbepalingen; art. 3:1 e.v.), afdeling 1A (elektronisch vermogensrechtelijk rechtsverkeer: art. 15a e.v.), afdeling 1B (het voeren van een administratie: art. 15i e.v.), titel 2 (rechtshandelingen; art. 3:32 e.v.), titel 3 (volmacht; art. 3:60 e.v.) en titel 11 (rechtsvorderingen; art. 3:296 e.v.). In de tweede plaats de bepalingen van goederenrechtelijke aard. De laatstbedoelde bepalingen treft men aan in titel 1, afdeling 2 (inschrijvingen betreffende registergoederen; art. 3:16 e.v.), titel 4 (verkrijging en verlies van goederen; art. 3:80 e.v.), titel 5 (bezit en houderschap; art. 3:107 e.v.), titel 7 (gemeenschap; art. 3:166 e.v.), titel 8 (vruchtgebruik; art. 3:201 e.v.), titel 9 (rechten van pand en hypotheek; art. 3:227 e.v.) en titel 10 (verhaalsrecht op goederen; art. 3:276 e.v.).

3. Criterium onderscheid Boek 3 en Boek 5. Zowel Boek 3 als Boek 5 bevatten bepalingen van goederenrechtelijke aard. Het criterium voor de plaatsing in Boek 3 of Boek 5 is gelegen in het onderscheid tussen goederen en zaken (VV II, *Parl. Gesch. BW Boek 3*, p. 53). 'Zaken' is de aanduiding voor stoffelijke voorwerpen, terwijl 'goederen' als algemeen begrip, zowel de zaken als de vermogensrechten omvat. Daarmee verhouden de begrippen goed en zaak zich niet als onlichamelijke tot lichamelijke zaak, maar als algemene soort en bijzonder geval. De rechtsverhoudingen die betrekking hebben op vermogensrechten en lichamelijke zaken gezamenlijk vindt men in Boek 3 geregeld, terwijl de rechtsverhoudingen, die slechts betrekking kunnen hebben op zaken een regeling in Boek 5 hebben gevonden. Hierbij dient echter te worden aangetekend dat conform het spraakgebruik, het eigendomsrecht op een zaak door de wetgever wordt geïdentificeerd met de zaak zelf. Immers uit het feit dat in art. 3:1 zaken en vermogensrechten naast elkaar worden gesteld moet worden geconcludeerd dat in wezen bedoeld is het eigendomsrecht op de zaak. Had deze identificatie van het eigendomsrecht op de zaak met de zaak zelf niet plaatsgevonden, dan zouden de in Boek 5 geplaatste beperkte rechten niet als zakelijke rechten kunnen worden aangemerkt, aangezien zij in feite op het eigendomsrecht ten aanzien van de zaak rusten. Ten slotte moet er op worden gewezen dat het onderscheid tussen Boek 3 en Boek 5 overigens niet geheel zuiver is, gezien het feit dat bijvoorbeeld de vestiging van een erfdienstbaarheid door een erfpachter, opstaller en vruchtgebruiker ten behoeve respectievelijk ten laste van de desbetreffende onroerende zaak (art. 5:84 lid 1), mogelijk is alsmede de vestiging van een erfpachtsrecht door een erfpachter op de desbetreffende zaak (zogenoemde ondererfpacht; *MvA II, Parl. Gesch. BW Boek 5*, p. 303; art. 5:93).

TITEL 1

Algemene bepalingen

[Inleidende opmerkingen]

Betekenis. De eerste titel van Boek 3 bevat vier afdelingen. Afdeling 1 bevat een aantal begripsbepalingen en daarmee samenhangende algemene voorschriften. Afdeling 1A bevat drie bepalingen inzake elektronisch vermogensrechtelijke rechtsverkeer. Afdeling 1B bevat voor ieder die een bedrijf of beroep uitoefent de verplichting om daarvan een behoorlijke administratie te voeren. Afdeling 2 tenslotte geeft een aantal bepalingen betreffende de inschrijvingen in de openbare registers voor registergoederen.

AFDELING 1

Begripsbepalingen

[Inleidende opmerkingen]

1. Algemeen. Deze afdeling bevat enerzijds enige onderscheidingen van vermogensbestanddelen in de art. 3:1-10 en anderzijds een uitwerking van enige vermogensrechtelijke beginselen in de art. 3:11-15. Zo vindt men in art. 3:1 een begripsbepaling van het begrip 'goed', in de art. 3:2, 3:3 en 3:4 wordt het begrip 'zaak' uitgewerkt, in de art. 3:5-7 het begrip 'vermogensrecht' en ten slotte vindt men in de art. 3:9 en 3:10 bepaalde goederen nader omschreven. Wat betreft de uitwerking van enkele vermogensrechtelijke beginselen vindt men eerst een drietal omschrijvingen: 'goede trouw' in art. 3:11, 'redelijkheid en billijkheid' in art. 3:12 en 'misbruik van bevoegdheid' in art. 3:13. Daarna volgt een algemene regel over de verhouding tussen publiek- en privaatrecht (art. 3:14).

2. Toepassing buiten vermogensrecht. Ten slotte is in deze afdeling een bijzondere schakelbepaling (art. 3:15) opgenomen, waarin de art. 3:11-14 rechtstreeks buiten het vermogensrecht van toepassing worden verklaard, voor zover de aard van de rechtsbetrekking zich daartegen niet verzet. Dit laatste kan de toepassing van deze bepalingen buiten het burgerlijk recht met zich mee brengen (men denke bijvoorbeeld aan toepassing van art. 3:13 en 3:14 in publiekrechtelijke verhoudingen).

Artikel 1

Goederen zijn alle zaken en alle vermogensrechten.

[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Definitie 'goed']

1. Algemeen. Het artikel geeft een omschrijving van het begrip goederen. Goederen is, als algemeen begrip, de overkoepelende aanduiding voor zowel zaken als vermogensrechten (MvA II, Parl. Gesch. 3, p. 64). Deze terminologische onderscheiding tussen goederen en zaken is meer van praktische dan van principiële aard; vergelijk het spraakgebruik dat veelal anders luidt. **Goodwill.** Belichaamde goodwill d.w.z. de goodwill die onverbrekkelijk is verbonden met de vermogensbestanddelen van de onderneming en die tot uitdrukking komt in hun meerwaarde bij voortzetting van de onderneming is een goed in de zin van dit artikel. Niet belichaamde goodwill, d.w.z. zuiver persoonlijke goodwill, is geen goed in de zin van art. 3:1 (HR 31 mei 2002, NJ 2003, 342). **Assurantieportefeuille.** Het samenstel van overeenkomsten en goodwill dat wordt aangeduid als een assurantieportefeuille is niet een goed in de zin van art. 3:1. Dat wordt niet anders doordat afzonderlijke onderdelen van een assurantieportefeuille, zoals vorderingsrechten, goederen zijn, noch doordat de portefeuille als geheel in het economisch verkeer een vermogenswaarde vertegenwoordigt en voorwerp kan zijn van een obligatoire rechtshandeling, zoals een koopovereenkomst. Omdat een assurantieportefeuille als zodanig geen goed is in de zin van dit artikel, is hij niet vatbaar voor overdracht of verpanding (HR 6 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1909, NJ 2020/357 (ING/Thielen q.q.)).

2. Belang. Het onderscheid is met name van belang voor de systematiek van het Burgerlijk Wetboek. De afgrenzing tussen Boek 3 en Boek 5 is op het onderscheid goed-zaak gebaseerd (VV II, Parl. Gesch. 3, p. 53).

3. BW (oud). De termen goed en zaak werden veelal in tegenovergestelde zin gehanteerd, dat wil zeggen 'goed' was de aanduiding voor stoffelijke voorwerpen.

Artikel 2

Zaken zijn de voor menselijke beheersing vatbare stoffelijke objecten.

[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Definitie zaak]

1. Algemeen. Het artikel omschrijft het begrip zaak. 'Zaak' is in tegenstelling tot 'goed' het engere begrip en wordt omschreven als stoffelijk voorwerp, vatbaar voor bezit. Rechten die men slechts met betrekking tot een zaak kan hebben, vindt men in Boek 5 BW geregeld. Zo kan men slechts eigendom van een zaak hebben. Voor de bepaling van het begrip zaak kunnen ook ethische en rechtspolitieke overwegingen relevant zijn. Men denke in dit verband met name aan de rechtspositie van het menselijk lichaam en lichaamsmaterialen. Zie hierover *Asser/Bartels & Van Mierlo 3-IV 2021/63* en 64.

2. Voorbeelden. Geen zaken zijn: de lucht, de zee (TM, *Parl. Gesch. BW Boek 3*, p. 64), merken, energie en een ontsnapte gaswolk. Wel zijn zaken: een hoeveelheid graan en gas in een tank.

3. BW (oud). 'Zaak' was het ruimere begrip en omvatte in beginsel stoffelijke voorwerpen en vermogensrechten (vergelijk art. 555 BW).

Artikel 2a

1. Dieren zijn geen zaken.

2. Bepalingen met betrekking tot zaken zijn op dieren van toepassing, met in achtname van de op wettelijke voorschriften en regels van ongeschreven recht gegronde beperkingen, verplichtingen en rechtsbeginselen, alsmede de openbare orde en de goede zeden.

[19-05-2011, Stb. 345, i.w.tr. 01-01-2013/kamerstukken 31389]

[Dieren]

1. Algemeen. Op 1 januari 2013 is art. 3:2a in werking getreden. Voor de parlementaire geschiedenis van het artikel zie men *Kamerstukken 31 389*. **Eigen positie dier.** Voor de invoering van dit artikel waren dieren zaken. Zij hebben echter een eigen positie die afwijkt van andere zaken. Daarbij speelt met name een rol de eigen intrinsieke waarde van het dier. Dieren zijn levende wezens met gevoel. In praktische zin betekent dit vooral dat met dieren, anders dan wanneer het doorsnee-stoffelijke voorwerpen betreft, met respect dat bij levende wezens past, moet worden omgegaan (MvA, *Kamerstukken I 2009/10*, 31 389, C, p. 3/4).

2. Bepalingen wat betreft zaken van overeenkomstige toepassing (lid 2). In lid 2 is aangegeven dat bepalingen met betrekking tot zaken in beginsel op dieren van toepassing zijn, met inachtneming van de overige wettelijke voorschriften en regels van ongeschreven recht. Zo zijn er in het Burgerlijk Wetboek vanouds artikelen die de bijzondere positie van dieren aangeven. Men zie in dit verband bijvoorbeeld art. 5:19 BW, art. 6:179 BW, art. 6:181 BW en art. 8:900 BW. De beperkingen ten aanzien van — ook — op dieren toepasselijke bepalingen met betrekking tot zaken kunnen voorts voortvloeien uit het ongeschreven recht. Hierbij kan onder meer gedacht worden aan beperkingen opgelegd door de eisen van betamelijkheid (MvA, *Kamerstukken I 2009/10*, 31 389, C, p. 15/16).

Artikel 3

1. Onroerend zijn de grond, de nog niet gewonnen delfstoffen, de met de grond verenigde beplantingen, alsmede de gebouwen en werken die duurzaam met de grond zijn verenigd, hetzij rechtstreeks, hetzij door vereniging met andere gebouwen of werken.

2. Roerend zijn alle zaken die niet onroerend zijn.

[22-11-1991, *Stb.* 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Onroerend en roerend]

1. **Algemeen.** Het onderscheid roerend-onroerend betreft alleen zaken niet vermogensrechten. Slechts de onroerende zaken zijn omschreven, roerend zijn alle zaken die niet onroerend zijn.

2. **Onroerende zaken (lid 1).** Onroerend zijn krachtens lid 1: a. de grond; b. de nog niet gewonnen delfstoffen; c. de met de grond verenigde beplantingen; d. de gebouwen en werken die duurzaam met de grond zijn verenigd. De vraag of de vereniging duurzaam is, moet aan de hand van objectieve maatstaven worden beoordeeld. Het gaat erom of het bouwswel naar aard en inrichting bestemd is om duurzaam ter plaatse te blijven (HR 13 juni 1975, *NJ* 1975/509 (*Amercentrale*) en HR 23 februari 1994, *NJ* 1995/465 (*inzake onroerende windmolens*)). Bij de beantwoording van de vraag of een gebouw of werk bestemd is om duurzaam ter plaatse te blijven moet worden gelet op de bedoeling van de bouwer voor zover deze naar buiten kenbaar is. Ook de omvang en constructie spelen daarbij een rol (HR 8 juli 1997, *BNB* 1997/294 en Ploeger, *WPNR* 1998/6321 alsmede HR 24 december 2010, *IJN* BO3644). Niet van belang is dat de technische mogelijkheid bestaat de zaak te verplaatsen (HR 27 september 2013, *ECLI:NL:HR:2013:CA0813* en Van der Plank & Witting, *NTBR* 2014/17). De verkeersopvattingen kunnen — anders dan voor de vraag of iets bestanddeel is van een zaak in de zin van art. 3:4 — geen zelfstandige maatstaf zijn bij beantwoording van de vraag of een zaak roerend of onroerend is. Zij kunnen echter wel in aanmerking worden genomen bij de vraag of een object duurzaam met de grond is verenigd (HR 31 oktober 1997, *NJ* 1998/97 (*Portacabin*)). De opsomming van lid 1 is limitatief, hetgeen onverlet laat dat bestanddelen van een onroerende zaak — als onzelfstandige onderdelen — eveneens onroerend zijn. Met de grond verenigde beplantingen zijn altijd onroerend ook al zijn ze soms geen bestanddeel (bijvoorbeeld indien ze nog geen wortel geschoten hebben). Kabels en leidingen zijn als ‘werk’ onroerend (HR 6 juni 2003, *BR* 2003, p. 9 en *AA* 2003, p. 842), maar de vraag aan wie zij toebehoren wordt geregeerd door art. 5:20 lid 2 BW. **Graftekens.** De Wet op de lijkbezorging verleent de rechthebbende op een eigen graf niet de eigendom ervan. Derhalve behoort een grafteken, nu het bestemd is om duurzaam ter plaatse te blijven, in beginsel toe aan de eigenaar van de begraafplaats (HR 25 oktober 2002, *NJ* 2003/241 (*St. Barbara*)). Sedert 1 januari 2010 bepaalt art. 32a van de Wet op de lijkbezorging (wijzigingswet *Stb.* 2009, 320) dat graftekens zolang als het graf niet geruimd mag worden, zijn uitgezonderd van de verticale natrekking als bedoeld in art. 5:20 lid 1 onder e en f BW, zodat het dan roerende zaken zijn.

3. **Roerende zaken (lid 2).** Om aan het gevaar van elkaar deels overlappende definities te ontsnappen, heeft men roerende zaken omschreven als alle zaken die niet onroerend zijn. Op grond van HR 15 januari 2010, *IJN* BK9136 zal een woonboot al snel als roerende zaak moeten worden bestempeld. Zie hierover P.J. van der Plank, *NTBR* 2010, p. 135.

4. **BW (oud).** Art. 562 BW e.v. en art. 565 BW e.v. gaven twee niet op elkaar aansluitende definities van de begrippen onroerende en roerende zaken. Krachtens art. 564 BW waren zakelijke rechten op onroerende goederen onroerend. In feite gold steeds de regel dat alles wat niet onroerend is, roerend is.

Artikel 4

1. Al hetgeen volgens verkeersopvatting onderdeel van een zaak uitmaakt, is bestanddeel van die zaak.

2. Een zaak die met een hoofdzaak zodanig verbonden wordt dat zij daarvan niet kan worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis wordt toegebracht aan een der zaken, wordt bestanddeel van de hoofdzaak.

[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Bestanddelen]

1. Algemeen. Bestanddelen van een zaak zijn onzelfstandige zaaksdelen die zélf geen zaak zijn en opgaan in de zaak waarvan zij een deel vormen (zgn.: eenheidsbeginsel). Om te bepalen of iets een bestanddeel vormt van een zaak, dient in de eerste plaats aan het zogenaamde maatschappelijk criterium (lid 1) en - indien daaraan niet is voldaan - vervolgens aan het fysiek criterium (lid 2) te worden getoetst.

2. Maatschappelijk criterium (lid 1). Al hetgeen volgens verkeersopvatting een wezenlijk onderdeel van een zaak uitmaakt, is bestanddeel van die zaak. Nader criterium: is de zaak zonder dit bestanddeel incompleet? Zulks is bijvoorbeeld het geval met een verwarmingsinstallatie in een gebouw (HR 11 december 1953, *NJ* 1954/115 (*Stafmateriaal*)). Het gaat er bij apparatuur in een bedrijfsruimte om of apparatuur en gebouw naar verkeersopvatting tezamen als één zaak moeten worden gezien. Wanneer gebouw en apparatuur in constructief opzicht specifiek op elkaar zijn afgestemd, ligt hierin een aanwijzing voor een bevestigende beantwoording van die vraag. Hetzelfde geldt indien de hoofdzaak, wanneer het bestanddeel zou ontbreken, als onvoltooid moet worden beschouwd (HR 15 november 1991, *NJ* 1993/316 (*Depex/Van Ratingen*) en HR 27 november 1992, *NJ* 1993/317 (*Ontvan-ger/Rabo*)). De vraag of in een bepaald geval naar verkeersopvatting sprake is van een bestanddeel moet in het licht van alle omstandigheden van het geval beoordeeld worden. De waardering van die omstandigheden is een feitelijk oordeel dat in cassatie slechts in beperkte mate kan worden onderzocht (HR 7 december 2012, *LJN* BX7474). Zie over de verhouding tussen art. 3:3 en 3:4 Van der Plank & Witting, *NTBR* 2014/17. **Onroerende zaken.** Uit art. 5:20 vloeit als hoofdregel voort dat de eigenaar van de grond in beginsel eigenaar is van gebouwen en werken die daarmee duurzaam zijn verenigd. In afwijking daarvan geldt dat wanneer een bestanddeel van een gebouw, zoals een kelder of uitbouw, zich in of boven de grond van een ander bevindt dit bestanddeel geen eigendom is van die grondeigenaar, maar toebehoort aan de eigenaar van het gebouw waarvan het deel uitmaakt. Er is echter geen reden om te aanvaarden dat een onderdeel van een gebouw kan toebehoren aan een ander dan de eigenaar van dat gebouw ingeval dat onderdeel niet tevens bestanddeel is van een gebouw van die ander (HR 28 oktober 1994, *NJ* 1995/96 (*Buitenplee*)). Het vorenstaande laat overigens onverlet dat een onderdeel van een gebouw dat een zekere zelfstandigheid heeft en een afzonderlijke gebruikseenheid kan vormen – men denke o.a. aan een eigen toegang – wel degelijk goederenrechtelijk kan worden afgescheiden door de vestiging van bijvoorbeeld een opstalrecht dan wel recht van vruchtgebruik (HR 29 mei 1985, *NJ* 1986/274 (*Tandarts*)).

3. Fysiek criterium (lid 2). Al hetgeen zodanig met de hoofdzaak is verbonden, dat zulks daarvan niet kan worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis wordt toegebracht aan één van beide zaken is eveneens bestanddeel van die hoofdzaak (TM, *Parl. Gesch. BW Boek 3* 1981, p. 72). In dit verband verdient opmerking dat een straalcabine noch naar de verkeersopvatting een bestanddeel van een bedrijfshal bleek te vormen, noch zodanig met die hal was verbonden dat zij niet zonder beschadiging van betekenis van die bedrijfshal kon worden verwijderd (HR 28 juni 1996, *NJ* 1997/397 (*Straalcabine*)). Voorts is bij de beantwoording van de vraag of sprake is van bestanddeelvorming op grond van lid 2 relevant dat de fysieke gevolgen van afscheiding van betekenis zijn. Voor het antwoord op de vraag of de fysieke gevolgen van afscheiding van betekenis zijn, is niet relevant wat de door afscheiding optredende vermogensrechtelijke gevolgen – zoals de gevolgen voor de waarde van de zaken – zijn en of na afscheiding herstel kan plaatsvinden. Voor dit stelsel is in de parlementaire geschiedenis op art. 3:4 verwezen naar het belang van de rechtszekerheid in het rechtsverkeer (MvA II, *Parl. Gesch. BW Boek 3* 1981, p. 75/76). Met de situatie dat de fysieke gevolgen van afscheiding van betekenis zijn, moet redelijkerwijs worden gelijkgesteld de situatie waarin afscheiding zonder fysieke gevolgen van betekenis weliswaar technisch mogelijk is, maar daarmee

in verhouding tot de waarde van de zaken onevenredig veel inspanningen of kosten zijn gemoeid (HR 13 november 2020, ECLI:NL:HR:2020:1785, *NJ* 2021/86 en ECLI:NL:HR:2020:1786 (*Zalco I en II*)).

4. Gevolgen. Het zijn van bestanddeel heeft de volgende gevolgen: a. eigendom van de zaak omvat al haar bestanddelen, voor zover de wet niet anders bepaalt (art. 5:3 BW). Mitsdien is een eigendoms-voorbewoud ten aanzien van een onzelfstandig onderdeel niet mogelijk (HR 16 maart 1979, *NJ* 1980, 600; Radio Holland); b. bestanddelen van een onroerende zaak zijn onroerend; c. goederenrechtelijke rechtshandelingen betreffende een zaak omvatten tevens haar bestanddelen; goederenrechtelijke rechtshandelingen met betrekking tot een afzonderlijk bestanddeel zijn onmogelijk.

5. BW (oud). De rechtspraak onderscheidde: a. bestanddelen: dat wil zeggen al hetgeen naar verkeersopvatting een wezenlijk onderdeel van de zaak uitmaakte; b. bijzaken: dat wil zeggen zaken die niet zonder beschadiging konden worden losgemaakt van de hoofdzaak; c. hulpzaken: dat wil zeggen zaken die door de gemeenschappelijke eigenaar van hoofd- en hulpzaak blijkens hun overeenstemmende kenmerken bestemd waren om een onroerende zaak blijvend te dienen.

Artikel 5

Inboedel is het geheel van tot huisraad en tot stoffering en meubilering van een woning dienende roerende zaken, met uitzondering van boekerijen en verzamelingen van voorwerpen van kunst, wetenschap of geschiedkundige aard.

[22-11-1991, *Stb.* 600, *i.w.tr.* 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Inboedel]

Betekenis. Deze omschrijving is ontleend aan art. 1:88 lid 1, onder a, tweede zin (BW oud). Aangezien de term 'inboedel' echter ook buiten Boek 1 voorkomt, bijvoorbeeld in de art. 4:28, art. 4:29 en 4:97, is de definitie van het begrip bij de invoering van het nieuwe vermogensrecht op 1 januari 1992 in Boek 3 onder de algemene begripsbepalingen opgenomen. **Uiterste wilsbeschikking.** Men kan bij onderhandse, door de erflater geheel met de hand geschreven, gedagtekend en ondertekend akte een legaat maken van bepaalde tot de inboedel behorende zaken.

Artikel 6

Rechten die, hetzij afzonderlijk hetzij tezamen met een ander recht, overdraagbaar zijn, of er toe strekken de rechthebbende stoffelijk voordeel te verschaffen, ofwel verkregen zijn in ruil voor verstrekt of in het vooruitzicht gesteld stoffelijk voordeel, zijn vermogensrechten.

[22-11-1991, *Stb.* 600, *i.w.tr.* 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Vermogensrechten]

1. Algemeen. Het artikel geeft een omschrijving van het begrip vermogensrechten. De omschrijving is niet een uitputtende opsomming van die rechten. Dit begrip is met name van belang met het oog op art. 3:1, immers ieder vermogensrecht is een goed in de zin van dat artikel. Ieder vermogensrecht is voorts steeds een subjectief recht.

2. Vereisten en voorbeelden. De vereisten van het artikel zijn (alternatief): a. overdraagbaarheid (hetzij afzonderlijk, hetzij tezamen met een ander recht); b. strekkende tot het verschaffen van stoffelijk voordeel aan de rechthebbende; c. verkregen in ruil voor verstrekt of in het vooruitzicht gesteld stoffelijk voordeel. Voorbeeld van een niet overdraagbaar vermogensrecht: recht van gebruik en bewoning (art. 3:226). Wilsrechten en lidmaatschapsrechten zijn vermogensrechten. Zie hierover W. Sijnders, *WPNR* 1999/6365 respectievelijk G.J.C. Rensen en A. Steneker, *WPNR* 2009/6797. Software is geen vermogensrecht maar men kan wel rechthebbende zijn ten aanzien van het auteursrecht op de software (zie noot H.J. Sijnders onder HR 6 februari 1998, *NJ* 1999/479).

Artikel 7

Een afhankelijk recht is een recht dat aan een ander recht zodanig verbonden is, dat het niet zonder dat andere recht kan bestaan.

[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Afhankelijke rechten]

Betekenis. Afhankelijke rechten zijn zodanig met een hoofdrecht verbonden dat zij deze in haar rechtstoestand volgen (zie art. 3:82). Wanneer het hoofdrecht overgaat of tenietgaat, gaat van rechtswege het afhankelijke recht mee over of teniet. Een afhankelijk recht is niet zelfstandig overdraagbaar. Voorbeeld van een afhankelijk recht: pand, hypotheek, borgtocht (verbonden aan vorderingsrecht), mandeligheid, erfdienstbaarheid (verbonden aan eigendom van heersend erf). Men lette erop dat van de afhankelijke rechten moeten worden onderscheiden de zogenaamde nevenrechten (art. 6:142).

Artikel 8

Een beperkt recht is een recht dat is afgeleid uit een meer omvattend recht, hetwelk met het beperkte recht is bezwaard.

[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Beperkte rechten]

1. Algemeen. Beperkte rechten zijn van het moederrecht afgesplitste rechten die hetzij bij ieder overdraagbaar vermogensrecht kunnen voorkomen bijvoorbeeld vruchtgebruik en pandrecht, hetzij alléén bij rechten op bijzondere voorwerpen, bijvoorbeeld erfdienstbaarheid en erfpacht bij het eigendomsrecht op onroerend goed, een licentie bij het octrooirecht. Overigens is het rechtskarakter van het licentierecht omstreken. Men ziet het ofwel als beperkt recht dan wel als persoonlijk recht. Meestal wordt het laatste aangenomen (Spoor/Verkade/Visser, *Auteursrecht* 2019, nr. 9.28. en B.C. Wentink, *De licentie in het vermogensrecht* 1995, p. 1/2). De beperkte rechten zijn limitatief in de wet geregeld namelijk: voor zover zij op alle goederen kunnen rusten in Boek 3 en voor zover zij slechts op de eigendom van de zaak betrekking kunnen hebben in Boek 5. Wat betreft de verschillende dogmatische visies op het begrip beperkt recht en de consequenties daarvan zie men A.F. Mollema, *Het beperkte recht* (diss. Leiden 2013), p. 93 e.v.

2. Onderscheid. Beperkte rechten zijn te onderscheiden in gebruiksrechten (bijv. vruchtgebruik en erfpacht) en zekerheidsrechten (bijv. pand en hypotheek).

Artikel 9

1. Natuurlijke vruchten zijn zaken die volgens verkeersopvatting als vruchten van andere zaken worden aangemerkt.

2. Burgerlijke vruchten zijn rechten die volgens verkeersopvatting als vruchten van goederen worden aangemerkt.

3. De afzonderlijke termijnen van een lijfrente gelden als vruchten van het recht op de lijfrente.

4. Een natuurlijke vrucht wordt een zelfstandige zaak door haar afscheiding, een burgerlijke vrucht een zelfstandig recht door haar opeisbaar worden.

[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Natuurlijke en burgerlijke vruchten, termijnen van lijfrente]

1. Algemeen. Het artikel geeft een tweedelinge indeling van het begrip 'vruchten' in natuurlijke vruchten ofwel: stoffelijke voorwerpen en burgerlijke vruchten ofwel: rechten. Natuurlijke vruchten verhouden zich tot burgerlijke vruchten als bij goederen in het algemeen zaken zich verhouden tot vermogensrechten (TM, Parl. Gesch. 3, p. 94).

2. Criterium en voorbeelden (leden 1-3). De verkeersopvatting is beslissend voor hetgeen als natuurlijke vrucht en wat als burgerlijke vrucht moet worden beschouwd. Burgerlijke vruchten zijn onder meer: renten van geldsommen, huren, pachten, canons van in erfpacht uitgegeven erven alsmede in beginsel dividenden, interimdividenden, stockdividenden en scrips tenzij vaststaat dat het kapitaalsuitkeringen of nieuwe aandelen in het bestaande kapitaal betreft (TM, Parl. Gesch. 3, p. 94). Wat betreft de omgrenzing van het begrip 'vruchten' van aandelen komt het bij uitkeringen door vennootschappen aan haar aandeelhouders aan op de aard van de uitkering tegen de achtergrond van de algemene beginselen van het vennootschapsrecht (HR 23 mei 1958, NJ 1958, 458; Pierlot/Kreemer). Lid 3 bepaalt dat hetgeen vrucht van een lijfrente is niet naar een economisch winstbegrip maar eveneens door de verkeersopvatting bepaald wordt. Mitsdien worden in overeenstemming met het oude recht (art. 3:811 en 3:847) de afzonderlijke termijnen geheel als vrucht bestempeld.

3. Moment zelfstandig worden (lid 4). De natuurlijke vrucht wordt zelfstandig door haar afscheiding, de burgerlijke vrucht door haar opeisbaar worden. Zolang de vruchten nog deel uitmaken van het andere goed zijn het geen zelfstandige goederen (lid 4), en kan men er slechts als toekomstige goederen over beschikken (zie voorts art. 5:3 en art. 3:97). Een ei kan gezien worden als vrucht van het pluimvee, maar een kuiken kan niet worden beschouwd als vrucht van het ei (HR 24 maart 1995, NJ 1996, 158; kuikenbroederij).

Artikel 10

Registergoederen zijn goederen voor welker overdracht of vestiging inschrijving in daartoe bestemde openbare registers noodzakelijk is.

[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Registergoederen]

1. Algemeen. De regels die onder het oude recht veelal met betrekking tot onroerende goederen golden, zijn meer algemeen gemaakt en gelden nu voor alle registergoederen. Voorbeelden van registergoederen niet zijnde onroerende zaken zijn: teboekgestelde schepen en luchtvaartuigen.

2. Vereisten. Er is sprake van registergoederen wanneer inschrijving in openbare registers noodzakelijk is. Niet voldoende is dat de overdracht of vestiging buiten de inschrijving tot stand komt en deze bijvoorbeeld alleen nodig is voor derdenwerking. Voorts is de inschrijving in openbare registers een vereiste, hetgeen betekent dat het register door het openbaar gezag is ingesteld en wordt bijgehouden en dat iedere belanghebbende het kan raadplegen. Een aandelenregister van een naamloze vennootschap is mitsdien geen openbaar register in de zin van dit artikel. **Voor overdracht of vestiging van het goed.** Naast de overdracht is de vestiging uitdrukkelijk vermeld met het oog op de beperkte rechten die niet overdraagbaar zijn of die als afhankelijke rechten wél overgaan, maar zonder inschrijving in de registers (TM, Parl. Gesch. 3, p. 96).

Artikel 11

Goede trouw van een persoon, vereist voor enig rechtsgevolg, ontbreekt niet alleen, indien hij de feiten of het recht, waarop zijn goede trouw betrekking moet hebben, kende, maar ook indien hij ze in de gegeven omstandigheden behoorde te kennen. Onmogelijkheid van onderzoek belet niet dat degene die goede reden tot twijfel had, aangemerkt wordt als iemand die de feiten of het recht behoorde te kennen.

[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Goede trouw]

1. Algemeen. Het artikel geeft een algemene regel voor die gevallen, waarbij in het vermogensrecht aan de goede of kwade trouw van een persoon rechtsgevolgen verbonden zijn, wanneer iemand niet te goeder trouw is. De redactie van het artikel sluit aan bij de terminologie van de Boeken 3-6 waar de term 'goede trouw' en zinsneden als 'weten of behoren te weten' of 'kennen of behoren te kennen' door elkaar worden gebruikt, zonder dat een verschil in betekenis wordt beoogd. Men

zie bijvoorbeeld: art. 3:76 lid 2, 3:86, 3:238 lid 2 en 3:239 lid 4 (MvT, Parl. Gesch. InvW 3, p. 1028). Anders dan in het oude wetboek wordt niet meer gesproken van kwade trouw in het goederenrecht, maar steeds van niet te goeder trouw (bijv. art. 3:121 lid 1). **Onderzoeksplicht.** Het artikel impliceert een zekere onderzoeksplicht van de persoon die zich op goede trouw beroept. De aard en omvang van de onderzoeksplicht hangt af van de omstandigheden van het geval (HR 20 september 2002, NJ 2004, 171, Van der Wal/Duinstra).

2. Vereisten. Iemand is niet te goeder trouw: a. wanneer hij de feiten of het recht, die hem worden tegengeworpen, kende (subjectief criterium); of b. wanneer hij die feiten of het recht weliswaar niet kende, maar hij deze feiten of het recht had behoren te kennen (objectief criterium). Deze tweede norm is gebaseerd op de gedachte, dat van ieder, afhankelijk van de omstandigheden, enig onderzoek mag worden gevergd. Onmogelijkheid van onderzoek levert niet altijd goede trouw op. Wanneer men goede reden had om te twijfelen, kan men ook bij onmogelijkheid van onderzoek worden aangemerkt als iemand die niet te goeder trouw is (art. 3:11 tweede zin). **Het 'recht'.** Met kennis van het recht wordt bedoeld op kennis van het objectieve recht; hetgeen betekent dat het niet kennen van een rechtsregel vrij snel tot de conclusie zal voeren dat de betrokken persoon haar had behoren te kennen (*Asser/ Sieburgh 6-III 2022/246*).

3. BW (oud). De redactie van art. 3:11 sluit aan bij hetgeen in het oude wetboek onder goede trouw in geobjectiveerd subjectieve zin verstaan werd, hetgeen wil zeggen: niet kennen noch behoeven te kennen (zakenrechtelijk; zie bijvoorbeeld art. 1422 en 2014). Daarnaast werd in het oude recht de term 'goede trouw' in een geheel andere zin gebruikt, te weten: redelijkheid en billijkheid (verbinsterrechtelijk; zie bijvoorbeeld art. 1374 lid 3). In deze laatste betekenis is het begrip 'goede trouw' thans verdwenen (zie de art. 6:2, 6:248 en 6:258 en het volgende artikel).

Artikel 12

Bij de vaststelling van wat redelijkheid en billijkheid eisen, moet rekening worden gehouden met algemeen erkende rechtsbeginselen, met de in Nederland levende rechtsovertuigingen en met de maatschappelijke en persoonlijke belangen, die bij het gegeven geval zijn betrokken.
[22-11-1991, Stb. 600, i.w.tr. 01-01-1992/kamerstukken 3770]

[Redelijkheid en billijkheid]

1. Algemeen. Zoals art. 3:11 het begrip 'goede trouw' verder uitwerkt, zo vult art. 3:12 het begrip 'redelijkheid en billijkheid' verder in. Het artikel sluit redactioneel aan bij een aantal voor deze materie belangrijke bepalingen zoals de art. 6:2, 6:248 en 6:258 BW. Het vermeldt enkele belangrijke gezichtspunten, waarmee bij het vinden van het hier bedoelde ongeschreven recht ofwel hetgeen 'redelijkheid en billijkheid' eisen, rekening moet worden gehouden. **Buiten vermogensrecht.** De maatstaven van redelijkheid en billijkheid vinden ook buiten het vermogensrecht toepassing zowel door de schakelbepaling van art. 3:15 als op grond van bijzondere bepalingen zoals art. 1:159 lid 3 BW, art. 2:8 en 2:15 BW.

2. Gezichtspunten. De bij de vaststelling van hetgeen redelijkheid en billijkheid eisen van belang zijnde gezichtspunten zijn: a. algemeen erkende rechtsbeginselen; b. de in Nederland levende rechtsovertuigingen; hierbij spelen eveneens de weliswaar niet algemene maar in een bepaalde kring van personen, waartoe betrokkenen behoren, levende rechtsovertuigingen een rol (voor een voorbeeld hiervan in de verzekeringswereld vergelijk men HR 12 januari 1996, NJ 1996/683 (*Kroymans/Sun Alliance*) alsmede HR 13 juli 2007, LJN BA7217, NJ 2007/586 (*Excellent BV/AXA*)); c. de maatschappelijke en persoonlijke belangen die bij het geval zijn betrokken. Al naar gelang de aard van het geval zal de nadruk nu eens meer op het ene gezichtspunt, dan weer meer op het andere liggen. Het gevolg van het noemen van de gemelde gezichtspunten in dit artikel, is mede hierin gelegen dat de rechter bij zijn verwijzing naar het ongeschreven recht wordt genoopt aan te geven welke belangen en welke rechtsbeginselen hij heeft laten meewegen (*Parl. Gesch. BW Inv. 3, 5 en 6 Boek 3 1990*). **Rangorde gezichtspunten.** Er bestaat geen onderlinge rangorde tussen de in dit artikel genoemde